

РЕЛІГІЯ ТА НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА АБО «ПО ЧОМУ ОПІУМ ДЛЯ НАРОДУ»

RELIGION AND NATIONAL SECURITY
OR "HOW MUCH IS THE OPIUM TO THE PEOPLE"

Срьюменко В.О., старший викладач кафедри спеціальних дисциплін

Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького

Споконвіку для реалізації своїх меркантильних інтересів окремі особи, організації та держави використовували різні підстави та засоби. Релігія – не виключення. Згадати тільки гоніння християн у Римській імперії, середньовічні хрестові походи та інквізицію. Для сьогодення це теж притаманне, враховуючи певні видозміни. На даний момент спецслужбами іноземних держав активно використовуються релігійні організації у своїй діяльності й війна в Україні – наглядне тому підтвердження.

У даній статті проаналізовано вплив релігій та релігійних організацій на питання забезпечення національної безпеки. Звернуто увагу на використання спецслужбами країни-агресора релігійних організацій для здійснення підривної діяльності, а також – заходи, спрямовані Україною на протидію цьому негативному явищу. Проаналізовано окремі положення чинного законодавства України та міжнародно-правових актів із питань дотримання громадянських прав та прав людини на свободу совісті та віросповідання. Розглянуто окремі положення Закону України «Про захист конституційного ладу у сфері діяльності релігійних організацій» від 20 серпня 2024 року № 3894-IX. Проведено співставлення положень цього закону із нормами гарантованими Конституцією України, міжнародними нормативно-правовими актами та іншими актами чинного законодавства.

На прикладі Української Православної церкви та Російської Православної Церкви проаналізовано їхні керівні документи (статути, листи, офіційні заяви та повідомлення їх керівників) на відповідність вимогам Закону України «Про захист конституційного ладу у сфері діяльності релігійних організацій». Окремо розглянуто обмеження діяльності в Україні релігійної організації, афілійованої з іноземною релігійною організацією, що знаходиться в державі, яка визнана такою, що здійснила або здійснює збройну агресію проти України та/або тимчасово окупувала частину території України, ознаки такої афілійованості та вказано на можливість використання прогалин та неточностей у вищевказаному законі для уникнення заборони функціонування релігійної організації.

Обґрунтовано необхідність подальшого дослідження механізмів реалізації Закону України «Про захист конституційного ладу у сфері діяльності релігійних організацій» для внесення відповідних змін і доповнень до чинних нормативно-правових актів, які регулюють вищевказану діяльність.

Ключові слова: національна безпека, державний суверенітет, релігія, віросповідання, права та свободи людини і громадянина, релігійна організація.

Since ancient times, individuals, organizations, and states have used various justifications and means to pursue their mercantile interests. Religion is no exception. One only needs to recall the persecution of Christians in the Roman Empire, the medieval Crusades, and the Inquisition. This phenomenon continues today, albeit with certain modifications. Currently, foreign intelligence services actively utilize religious organizations in their operations, as evidenced by the ongoing war in Ukraine.

This article analyzes the impact of religions and religious organizations on national security issues. It focuses on the use of religious organizations by the aggressor state's intelligence services for subversive activities, as well as the measures Ukraine is taking to counter this negative phenomenon. The article examines specific provisions of Ukraine's current legislation and international legal acts concerning the observance of civil rights and human rights related to freedom of conscience and religion. It reviews certain provisions of the Law of Ukraine "On the Protection of the Constitutional Order in the Activities of Religious Organizations," adopted on August 20, 2024, No. 3894-IX. A comparison is made between this law and the norms guaranteed by the Constitution of Ukraine, international legal acts, and other current legislative acts.

Using the example of the Ukrainian Orthodox Church and the Russian Orthodox Church, the article analyzes their governing documents (statutes, letters, official statements, and communications from their leaders) for compliance with the requirements of the Law of Ukraine "On the Protection of the Constitutional Order in the Activities of Religious Organizations." The article also examines the restrictions on the activities of religious organizations in Ukraine that are affiliated with foreign religious organizations located in states recognized as having committed or being involved in armed aggression against Ukraine and/or temporarily occupied part of Ukraine. It outlines the signs of such affiliation and points out the potential for exploiting gaps and ambiguities in the aforementioned law to avoid the prohibition of the functioning of a religious organization.

The necessity for further research into the mechanisms for implementing the Law of Ukraine "On the Protection of the Constitutional Order in the Activities of Religious Organizations" is justified, with recommendations for appropriate amendments and additions to the current regulatory legal acts governing this area.

Key words: national security, state sovereignty, religion, confession, rights and freedoms of individuals and citizens, religious organization.

«По чому опіум для народу?» ця фраза Остапа Бендера – персонажу з твору «12 стільців» (1928 р.) одеських письменників Ільфа та Петрова стала досить знаменитою на пострадянському просторі та відображала сатиричний образ жадібного священнослужителя отця Федора та порівняння релігії з наркотичною залежністю. Враховуючи тогочасну дискримінацію, дискредитацію та переслідування церкви кривавим комуністичним режимом, ця фраза знайшла свій відгук у населення. В загальному, таке порівняння віри та віросповідання із наркотичними, одурманюючими засобами використовувалося багатьма вченими, філософами та політичними діячами, але саме в першу чергу Карл Маркс та Володимир Ульянов (Ленін) використовували таке порівняння для ідеологічного підґрунтя усунення церкви як загрози існування самого комуністичного режиму з його кровожерливими та антилюдськими постулатами. Чого вартий лише вигаданий першим наркомом освіти РСФРР Анатолієм Луначар-

ським народний трибунал (за всіма тодішніми процесуальними нормами) над Богом за звинуваченнями його у злочинах проти людства та масовий геноцид, який відбувся у Москві 16 січня 1918 року, за результатами якого Всевишнього засудили та «розстріляли» 17 січня 1918 року, шляхом здійснення пострілів в небо [1].

Спочатку радянські вожді приділяли багато зусиль для пропаганди атеїзму та боротьби з вірою. Ці заходи відображались у відповідних циркулярах, декретах, постановках та інших джерелах, на які зараз не прийнято посилались. Зокрема, наприклад, у декреті РНК РСФРР від 20 січня 1918 «Про відокремлення церкви від держави і школи від церкви»; постанові ВЦВК і РНК РРФСР «Про релігійні об'єднання» від 8 квітня 1929, яка зі змінами від 23 червня 1975 року проіснувала аж до 25 жовтня 1990 року і ставила під жорсткий державний контроль всі релігійні об'єднання. На початку 1929 року місцевим осередкам більшовиків був розісланий цілком таємний цирку-

ляр «Про заходи щодо посилення антирелігійної роботи», який боротьбу з релігією прирівнював до класово-політичної. І таких нормативних актів була величезна кількість. Звичайно, це викликало опір як серед духовенства, так і віруючих. Наприклад, тільки за 1930 рік у СРСР було зафіксовано 1487 масових виступів на релігійному ґрунті.

Розуміючи це, комуністичні вожді дещо переформатували боротьбу з вірою, на запровадження жорстких регулятивних обмежень діяльності церкви.

В період активного розвитку радянських спецслужб, останні взяли релігію на озброєння, та нащипували духовенство своєю агентурою, у тому числі й так званою «агентурою впливу» з метою контролю за суспільством та насадження «правильної релігії».

Оскільки нинішній очільник Кремля виходець із радянських спецслужб, як і багато хто з так званої верхівки РФ, то питання використання релігії для одурманювання власного населення, власного возвеличування та просування імперіалістичних, шовіністичних ідей «русского світу» замаїоріло новими барвами. І зовсім по іншому тепер розуміється зміст фрази «По чому опіум для народу?». Підтвердження цього ми знаходимо у висловлюваннях керівництва Російської Православної Церкви (далі – РПЦ), у безлічі відеороликів в інтернеті, де так звані «святі отці» наставляють російський народ на вбивство українців, освячують зброю, ракети, військову техніку, тощо та інших фактів мракобісся. І, на превеликий жаль, така діяльність РПЦ приносить свої плоди і росіяни цьому вірять та цьому слідуєть.

Така ж сама робота російських спецслужб щодо насичення церкви своїми агентами проводилась і на території України. Яскравим прикладом цього є Українська Православна Церква (далі УПЦ), яка ще донедавна мала приставку «Московського патріархату». Підризна робота цієї релігійної організації проти української державності проводилась з моменту отримання Україною незалежності і активізувалась в 2013–2014 роках. На особистому досвіді нам відомі факти діяльності представників УПЦ проти основ національної безпеки в цей період. Зокрема, ще в той час священнослужителі цієї релігійної організації виправдовували анексію Криму та окремих районів Донецької і Луганської областей. Пропагували ідеї «русского міра», переховували в храмах сепаратистів та російських бойовиків, влаштовували в храмах склади (схрони) зі зброєю та боєприпасами, не кажучи вже про збір і передачу ворогові інформації про місця розташування та пересування підрозділів ЗСУ, Національної гвардії та правоохоронних органів. Мали місце й випадки, коли ці «святі отці» особисто катували полонених. Із початком повномасштабного вторгнення 2022 року така робота ще більше активізувалась. На підтвердження цього свідчить статистика Служби безпеки України. Станом на березень 2024 року за ознаками вчинення кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки слідчими підрозділами спецслужби було розпочато 83 кримінальні провадження проти священнослужителів УПЦ. У рамках цих кримінальних проваджень повідомлено про підозру 37 священникам. Судами винесено 23 обвинувальні вироки. Крім цього, за матеріалами СБУ застосовано санкції до 23 осіб з числа керівництва Російської Православної Церкви та 17 священників УПЦ. Позбавлено громадянства 18 священнослужителів УПЦ, які мають російські паспорти. Заборонено в'їзд на територію України 200 клірикам РПЦ [2]. І це лише з початку повномасштабної війни. Крім цього, у інтернеті безліч відео та фотоматеріалів, на яких так звані «святі отці» (які досить часто являлись громадянами країни-агресора) під час богослужінь проводили пропаганду, просували наративи «русского міра», виправдовували збройне вторгнення. Безліч відео та фотоматеріалів, на яких задокументовано виявлення в приміщеннях УПЦ великої кількості відповідної пропагандистської літератури тощо.

Також викликають подив дії вірян УПЦ, які перебуваючи під постійними обстрілами з боку країни-терориста, вірять у братні народи та братню любов жителів московії. Зомбовані розповідями промосковських попів, вони вперто розказують про розкольників віри, влаштовують хресні ходи під час дії воєнного стану, а також вчиняють кримінальні правопорушення, зокрема перешкоджаючи законним вимогам представників правоохоронних органів у Києво-Печерській лаврі. При цьому ці протиправні дії вчиняються на заклик попів, які роз'їжджають на неймовірно дорогих автомобілях, куплених, у тому числі, і на пожертви цих же прихожан, переважна більшість яких – люди з невеликим достатком. Сугестія та відсутність критичного мислення – напевно це відповідь на причини таких дій, але – це вже предмет дослідження психологів та психіатрів.

Так, звичайно, кожна нормальна демократична держава має дбати про рівність її громадян, у тому числі й щодо релігії та віросповідання. Україна саме така держава. Тому статтею 35 Конституції України визначено, що кожен має право на свободу світогляду й віросповідання. Це право включає свободу сповідувати будь-яку релігію або не сповідувати ніякої, безперешкодно відправляти одноособово чи колективно релігійні культури і ритуальні обряди, вести релігійну діяльність [2]. Схожі положення містять і ратифікований Указом Президії Верховної Ради Української РСР N 2148-VIII від 19.10.73 «Міжнародний пакт про громадянські і політичні права», прийнятий 16 грудня 1966 року Генеральною Асамблеєю ООН. Зокрема, стаття 18 вказаного пакту говорить, що кожна людина має право на свободу думки, совісті і релігії. Це право включає свободу мати чи приймати релігію або переконання на свій вибір і свободу сповідувати свою релігію та переконання як одноособно, так і спільно з іншими, публічно чи приватно, у відправленні культури, виконанні релігійних і ритуальних обрядів та вчень. Ніхто не повинен зазнавати примусу, що принижує його свободу мати чи приймати релігію або переконання на свій вибір [3].

Законом України «Про свободу совісті та релігійні організації» від 23 квітня 1991 року № 987-XII, а саме у статті 3, також визначено, що кожному громадянину в Україні гарантується право на свободу совісті. Це право включає свободу мати, приймати і змінювати релігію або переконання за своїм вибором і свободу одноособово чи разом з іншими сповідувати будь-яку релігію або не сповідувати ніякої, відправляти релігійні культури, відкрито виражати і вільно поширювати свої релігійні або атеїстичні переконання.

Ніхто не може встановлювати обов'язкових переконань і світогляду. Не допускається будь-яке примушування при визначенні громадянином свого ставлення до релігії, до сповідання або відмови від сповідання релігії, до участі або неучасті в богослужіннях, релігійних обрядах і церемоніях, навчання релігії [4].

Так, звісно, згідно статті 24 Конституції громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом.

Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками [2].

Разом із тим, держава має право захищати свої інтереси від протиправної діяльності різних релігійних організацій, особливо в умовах, коли така діяльність посягає на основи її національної безпеки.

Зокрема, у самій же Конституції законодавець передбачив, що здійснення права на свободу світогляду і віросповідання може бути обмежене законом лише в інтересах охорони громадського порядку, здоров'я і моральності населення або захисту прав і свобод інших людей

(частина 2 статті 35 основного закону) [2]. Аналогічні за змістом положення містяться і в Законі України «Про свободу совісті та релігійні організації» (частина 4 статті 3), та у Міжнародному пакті про громадянські і політичні права (частина 3 статті 18). Крім цього варто зазначити, що у статті 64 Конституції визначено наступне – конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України.

В умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень. Не можуть бути обмежені права і свободи, передбачені статтями 24, 25, 27, 28, 29, 40, 47, 51, 52, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63 Конституції [2]. Як бачимо, статті 35 щодо права на свободу світогляду і віросповідання в цьому переліку немає.

Так, звісно, це лише обмеження таких прав, а в умовах воєнного або надзвичайного стану такі обмеження носять виключно тимчасовий характер. Але чи дійсно такі обмеження ефективні? Чи дійсно можливо певними обмеженнями забезпечити національну безпеку?

На нашу думку, питання заборони діяльності російської церкви мало бути вирішене ще тоді – в 2014 році. Разом із тим, частково це питання було вирішено лише 20 серпня 2024 року шляхом прийняття Закону України № 3894–ІХ «Про захист конституційного ладу у сфері діяльності релігійних організацій» (далі – Закон).

Положення даного Закону досить цікаві. Вони містять багато гарних роз'яснень і нововведень, проте мають і певні спірні моменти. Проаналізуємо окремі положення вищевказаного закону, виходячи з того, що він вже прийнятий, хоча вступить в законну силу 23.09.2024.

Наприклад, доречним є законодавче визначення ідеології «руського міра». Так, згідно з розділом II «Прикінцеві та перехідні положення», до частини першої статті 1 Закону України «Про заборону пропаганди російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії Російської Федерації як держави-терориста проти України, символіки воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну» від 22 травня 2022 року № 2265-ІХ, внесено поняття «ідеологія «руського міра»» – російська неоколоніальна доктрина, в основу якої покладені шовіністичні, нацистські, расистські, ксенофобські, релігійні ідеї, образи і цілі, знищення України, геноцид Українського народу, невизнання суверенітету України та інших держав, яка має на меті насильницьке розширення російського наднаціонального імперського простору як способу реалізації особливого цивілізаційного права росіян на масові вбивства, державний тероризм, воєнне вторгнення до інших держав, окупацію територій, поширення канонічної території Російської Православної Церкви за межі території Російської Федерації [6]. Законодавче визначення даного терміну, в цілому, усуває суб'єктивність його тлумачення, проте і може його звужувати без невідмінюваного слова «тощо».

Позитивним є і той момент, що Закон відповідає не тільки викликам сьогодення, але захищатиме національну безпеку в перспективі. Зокрема, Законом заборонена не тільки діяльність РПЦ, а й визначені загальні умови діяльності релігійних організацій на території України. Наприклад, у частині другій статті 2 визначено, що на території України заборонена діяльність іноземних релігійних організацій, які відповідають одночасно таким критеріям:

1) знаходяться в державі, яка визнана такою, що здійснила або здійснює збройну агресію проти України та/або тимчасово окупувала частину території України;

2) прямо або опосередковано (в тому числі через публічні виступи керівників або інших органів управління) підтримують збройну агресію проти України [6].

Статтею 3 Закону визначено іноземні релігійні організації, діяльність яких в Україні заборонена. Зокрема

у частині 1 вказано, що зважаючи на те, що Російська Православна Церква є ідеологічним продовженням режиму держави-агресора, співучасницею воєнних злочинів та злочинів проти людяності, що вчиняються від імені Російської Федерації та ідеології «руського міра», діяльність в Україні Російської Православної Церкви заборонена. У частині 2 цієї ж статті вказано, що діяльність релігійних організацій, афілійованих з іноземною релігійною організацією, діяльність якої в Україні заборонена, у тому числі безпосередньо або як складова частина іншої релігійної організації, або за наявності інших ознак, встановлених статтею 5-1 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації», не допускається і такі релігійні організації припиняються у встановленому законом порядку.

Перелік таких організацій затверджується наказом центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері релігії, та оприлюднюється на його офіційному веб-сайті [6].

Вищевказана стаття 5-1 вводиться в дію саме Законом «Про захист конституційного ладу у сфері діяльності релігійних організацій» та звучить наступним чином:

«Обмеження діяльності в Україні релігійної організації, афілійованої з іноземною релігійною організацією, що знаходиться в державі, яка визнана такою, що здійснила або здійснює збройну агресію проти України та/або тимчасово окупувала частину території України.

Не допускається діяльність в Україні релігійної організації, яка:

1) афілійована з іноземною релігійною організацією, діяльність якої в Україні заборонена;

2) афілійована з релігійною організацією, яка афілійована з іноземною релігійною організацією, діяльність якої в Україні заборонена.

Релігійна організація є афілійованою з іноземною релігійною організацією, діяльність якої в Україні заборонена, за наявності однієї чи кількох з таких ознак:

1) релігійна організація безпосередньо або як складова частина іншої релігійної організації входить до структури (є частиною) іноземної релігійної організації, діяльність якої в Україні заборонена, та/або афілійована з релігійною організацією, яка є афілійованою із зазначеною іноземною релігійною організацією;

2) в офіційних документах та/або рішеннях органів управління, та/або у статуті (положенні), та/або у документах, передбачених статутом (положенням) релігійної організації, що діє в Україні, наявні ознаки входження до структури відповідної іноземної релігійної організації, діяльність якої в Україні заборонена, та/або релігійної організації, яка є афілійованою із зазначеною іноземною релігійною організацією;

3) в офіційних документах та/або рішеннях органів управління, та/або у статуті (положенні) іноземної релігійної організації, діяльність якої в Україні заборонена, наявні ознаки щодо входження до її структури релігійної організації, що діє в Україні, або положення щодо права прийняття статутними органами управління зазначеної іноземної релігійної організації рішень з канонічних і організаційних питань, які є зобов'язальними для релігійної організації, що діє в Україні;

4) офіційними документами та/або рішеннями органів управління, та/або статутом (положенням) іноземної релігійної організації, діяльність якої в Україні заборонена, передбачено обов'язкове входження керівників та/або повноважних представників релігійної організації, що діє в Україні, до статутних органів управління зазначеної іноземної релігійної організації;

5) іноземна релігійна організація, діяльність якої в Україні заборонена, через підлеглих у канонічних та/або організаційних питаннях має можливість впливати на прийняття управлінських рішень та/або на діяльність релігійної організації, що діє в Україні;

6) іноземна релігійна організація, діяльність якої в Україні заборонена, здійснює призначення, обрання, погодження, затвердження, благословення (або іншу адміністративну чи канонічну процедуру, пов'язану з набуттям повноважень) керівника релігійної організації, що діє в Україні;

7) іноземна релігійна організація, діяльність якої в Україні заборонена, приймає, погоджує, затверджує, благословляє, схвалює (або здійснює іншу адміністративну чи канонічну процедуру, пов'язану з набранням чинності) статут (положення) релігійної організації, що діє в Україні» [4].

(у всіх пунктах цієї статті, після слів «заборонена», автором пропущені слова «відповідно до статті 3 Закону України «Про захист конституційного ладу у сфері діяльності релігійних організацій»).

Звичайно, законодавчо (статтею 16 ЗУ «Про свободу совісті та релігійні організації») визначено, що дослідження питання щодо наявності вищевказаних ознак афілійованості релігійної організації, що діє в Україні, з іноземною релігійною організацією, діяльність якої в Україні заборонена, здійснюється центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері релігії (далі – ЦОВВ), за власною ініціативою або на підставі звернення органу державної влади, органу місцевого самоврядування, об'єднання громадян, інших осіб. Це й же ЦОВВ, може звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, юридичних та фізичних осіб про надання інформації, пояснень, документів, витягів з публічних електронних реєстрів, які необхідні для здійснення дослідження та встановлення наявності або відсутності ознак афілійованості. Для встановлення ознак афілійованості може використовувати висновки релігієзнавчої експертизи, інформацію, надану іншими центральними органами виконавчої влади, дані публічних електронних реєстрів, а також інформацію, отриману від фізичних та юридичних осіб, з медіа та інших відкритих джерел [4].

Разом із тим, на прикладі УПЦ ми бачимо, що згідно зі «Статутом про управління Української Православної Церкви», прийнятим Собором Української Православної Церкви 25–27 листопада 1990 року, зі змінами від 27 травня 1992 року, 26 червня 1992 року та 21 грудня 2007 року., а саме пункт 3, – Українська Православна Церква з'єднана з Помісними Православними Церквами через Руську Православну Церкву [7]. Крім цього, по тексту документу постійно згадувався зв'язок УПЦ з РПЦ. Після початку повномасштабного вторгнення російської федерації, УПЦ був прийнятий новий статут від 27.05.2022, де цю прив'язку із тексту забрали і зазначили, що Українська Православна Церква є самостійною у своєму управлінні та устрої відповідно до Грамоти Патріарха Московського і всієї Русі Олексія II від 27 жовтня 1990 року. Керівний центр Української Православної Церкви знаходиться у м. Києві (стаття 1 Статуту). Найвищим органами церковної влади та управління Української Православної Церкви є Собор Української Православної Церкви, Собор єпископів Української Православної Церкви та Священний Синод Української Православної Церкви на чолі з Митрополитом Київським та всієї України (стаття 2). Українська Православна Церква здійснює свою спасительську діяльність на основі Святого Письма та Святого Передання, неухильно дотримується догматів православної віри та священних канонів і у своєму управлінні керується даним Статутом при повазі до державних законів і дотриманні їх [8]. При цьому, у листі до Голови Державної служби України з етнополітики та свободи совісті від 01.06.2022 № 0464, предстоятель УПЦ Онуфрій зазначив: «...Таким чином, зі Статуту про управління УПЦ було вилучено всі пункти про зв'язок Української Православної Церкви з Руською Православною Церквою. Зокрема,

це стосується пункту в якому зазначалось, що Українська Православна Церква є самокерованою частиною РПЦ. Від тепер постанови Соборів РПЦ не є підставою для Собору єпископів УПЦ. Митрополит Київський і всієї України припинив членство у Священному Синоді РПЦ. Предстоятель Української Православної Церкви пожиттєво обирається єпископатом УПЦ без подальшого благословення. За богослужінням у всіх храмах і монастирях УПЦ не поминається ім'я Патріарха Московського і всієї Русі. Окрім цього в Статуті визначили, що керівний центр Української Православної Церкви знаходиться у м. Києві. Також на Соборі розглядалось питання про відновлення мироваріння у м. Києві та відкриття українських православних парафій закордоном у прямому підпорядкуванні УПЦ для громадян України, що є ознаками незалежної Церкви...» [9].

З урахуванням того, що основою роботи будь-якої спецслужби є конспірація, то документальне оформлення розриву між УПЦ та РПЦ цілком логічне.

Фактично, ще за 8 місяців до подання проекту Закону, УПЦ документально забезпечила собі можливість оскарження припису про припинення своєї діяльності. З урахуванням кількості прихильників УПЦ серед можновладців, та досвіду практичної діяльності оперативного працівника, таке співпадіння маловірогідне.

Крім цього варто зазначити і реакцію керівництва РПЦ, зокрема Кирила (Гундяєва) на зміни до Статуту УПЦ. У статті Радіо Свобода від 29.05.22 вказується, що у проповіді після літургії у московському храмі Христа Спасителя Кирило сказав, що «з розумінням» ставиться до позиції київського митрополита Онуфрія та єпископату УПЦ (МП), які, за його словами, мають «максимально мудро» діяти, щоб «не ускладнювати життя свого віруючого народу».

При цьому московський патріарх додав, що жодні тимчасові перешкоди не повинні зруйнувати «духовну єдність нашого народу». За словами Кирила, якісь «духи злоби піднебесної» прагнуть розділити «православних людей Русі та України» і зробити так, щоб між ними пролягла прірва, але не досягнуть успіху, «оскільки всі ці зусилля не від Бога» [10]. Якщо порівнювати цю реакцію та реакцію Кирила на отримання томосу Православною Церквою України і визнання її іншими церквами, то складується враження, що реального відділення УПЦ від РПЦ не було. При цьому, вже у в липні 2023 року Гундяєв заявив: «Зберігається, хоч і недостатньо яскраво виражена, на мій погляд, міцна єдність Російської Православної Церкви. І сьогодні ті ж сили, які прагнули розділити країну та народ наш, роблять все для того, щоб відірвати Православну Церкву на Україні від повноти Російської Православної Церкви» [11].

Також варто зазначити, що у Статуті РПЦ (розміщеному на офіційному сайті Московського патріархату РПЦ), а саме главі X з назвою «Українська Православна Церква», містяться положення щодо підпорядкування УПЦ, зокрема погодження керівних документів, благословіння патріарха, входження патріарха УПЦ до російського синоду тощо [12].

Враховуючи все вищевикладене, у положеннях статті 5-1 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації», можна знайти формальні ознаки підпорядкування УПЦ російській, разом із тим практично довести це при наявності Статуту УПЦ та публічних висловлювань керівництва УПЦ навряд чи вдасться. Крім цього, враховуючи пункти 3–4 частини 2 статті 5-1 вищевказаного закону щодо наявності в документах іноземної релігійної організації ознак підпорядкованості, РПЦ формально може використовувати ці положення для дискредитації релігійної організації на території України. Тобто РПЦ у своєму статуті може визначити, що, наприклад, Православна Церква України їй підпорядковується, а Епіфаній входить в склад Священного Собору.

Звісно, в статті 5-1 зазначено, що пункт 4 частини другої цієї статті не застосовується у разі, якщо зазначені у цьому пункті суб'єкти, керівники та/або повноважні представники релігійних організацій заявили публічно в усній або письмовій формі про свою незгоду з призначенням до органів управління зазначеної іноземної релігійної організації, здійснили необхідні дії, у тому числі підготували відповідні заяви та/або інші документи для припинення повноважень і розірвання зв'язків з такою іноземною релігійною організацією [4], чим по суті Онуфрій і скористався ще до прийняття Закону. А от стосовно пункту 3 посилання в статті немає. Найімовірніше, при проведенні релігійної експертизи експерт встановить відсутність факту афілійованості, проте формальні ознаки порушення є, як і може бути присутнім фактор суб'єктивності оцінювання.

Звичайно, це лише окремі положення Закону, які ми розглянули. В даному нормативно-правовому акті ще багато цікавих положень, які ми висвітлимо в подальших роботах.

Отже, підводячи підсумок, можна дійти висновку, що протидія впливу релігії на думки та поведінку людей очевидна. Такий вплив активно використовується спецслужбами для підкорення та управління населенням. Особливо це стосується спецслужб країни-агресора, які використовують релігійні організації для проведення різного роду

інформаційно-психологічних операцій та підривної діяльності на території України.

Така діяльність спрямована на розкол населення, дестабілізацію внутрішньо-політичної ситуації в країні, а отже – її ослаблення. Все це, відповідно, впливає і на обороноздатність України. Звичайно ж це все загрожує національній безпеці та спрямовується спецслужбами РФ на ліквідацію української державності. Державна повинна захищатись. Із цією метою і був прийнятий Закон України «Про захист конституційного ладу у сфері діяльності релігійних організацій» від 20 серпня 2024 року № 3894-ІХ. Цей Закон викликав резонанс як в українському суспільстві, так й взагалі у світі. Багато проросійські налаштованих осіб вже заявляють про тиск на релігію, та порушення прав віруючих. Це, відповідно, сприяє агресору в дестабілізації обстановки всередині країни та дискредитації її на світовій арені, зокрема і перед партнерами, які надають нашій державі фінансову та військову допомогу у війні. Але, на нашу думку, цей законодавчий акт необхідний і навіть був прийнятий із запізненням. Так, як і кожен нормативно-правовий акт він не досконалий та потребуватиме доопрацювання, внесення змін, правок та інше. Разом з тим, реалізацію механізмів даного Закону ми зможемо побачити лише після його фактичного застосування і вже після цього потрібно буде його більш детально вивчати та аналізувати. Час покаже «по чому опіум для народу».

ЛІТЕРАТУРА

- 104 роки тому більшовики звинуватили бога в геноциді, судили та «розстріляли». Так пропаганда боролася з церквою, але створила свою квазірелігію з культом вождя та комуністичним раєм. Бабель : веб-сайт. URL: <https://babel.ua/texts/75347-104-roki-tomu-bilshoviki-zvinuvatili-boga-v-genocidi-sudili-ta-rozstrilyali-tak-propaganda-borolasya-z-cerkvoyu-ale-stvorila-svoyu-kvazireligiyu-z-kultom-vozhdyu-ta-komunistichnim-rayem> (дата звернення 05.09.2024).
- Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення 05.09.2024).
- Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 року URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text (дата звернення 05.09.2024).
- Про свободу совісті та релігійні організації : Закон України від 23 квітня 1991 року № 987-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/987-12#n111> (дата звернення 07.09.2024).
- Служба безпеки України. Результати в умовах повномасштабної війни. Служба безпеки України : веб-сайт. URL: <https://ssu.gov.ua/uploads/documents/2024/05/09/rezultati-sbu-za-chas-povnomasshtabnogo-vtorgnennya-rf-stanom-na-berezen-2024-roku.pdf> (дата звернення 07.09.2024).
- Про захист конституційного ладу у сфері діяльності релігійних організацій : Закон України від 20 серпня 2024 року № 3894-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3894-IX#Text> (дата звернення 07.09.2024).
- Статут про управління Української Православної Церкви прийнятий Собором Української Православної Церкви 25-27 листопада 1990 року. : Фрібурзький університет : веб-сайт. URL: https://www.unifr.ch/orthodoxia/de/assets/public/files/Dokumentation/Synodality/Moscow_Ukraine_Statutes.pdf (дата звернення 07.09.2024).
- Статут про управління Української Православної Церкви (з доповненнями і змінами) прийнятий Собором Української Православної Церкви 27 травня 2022 року. : Державна служба України з етнополітики та свободи совісті : веб-сайт. URL: <https://dess.gov.ua/wp-content/uploads/2022/12/1.2-Statut-UPTS.pdf> (дата звернення 07.09.2024).
- Лист Митрополита Київського і всієї України Онуфрія від 01.06.2022 № 0464 : Державна служба України з етнополітики та свободи совісті : веб-сайт. URL: <https://dess.gov.ua/wp-content/uploads/2022/12/1.1-Suprovidnyy-lyst-do-Statutu-UPTS.pdf> (дата звернення 07.09.2024).
- Патріарх Кирило відреагував на рішення УПЦ (МП) про незалежність : Радіо Свобода : веб-сайт. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-kyrylo-rf-pro-upts-mp/31873827.html> (дата звернення 07.09.2024).
- Ніякої незалежності: патріарх Кирило заявив, що УПЦ МП – невід'ємна частина РПЦ : ТСН : веб-сайт. URL: <https://tsn.ua/svit/niyakoyi-nezalezhnosti-patriarh-kirilo-zayaviv-scho-upc-mp-nevid-yemna-chastina-rpc-2372704.html> (дата звернення 07.09.2024).
- Статут руської православної церкви від 2000 року : руська православна церква офіційний сайт московського патріархату: веб-сайт. URL: <http://www.patriarchia.ru/db/document/133114/> (дата звернення 07.09.2024).
- Кримінальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення 07.09.2024).